

Aan de leden**Datum**

26 augustus 2022

Kenmerk

TISB/U202200563

Lbr: 22/048

Telefoonnummer

070-3738393

Bijlage(n)

-

Onderwerp

Bestuurlijke afspraken opvangcrisis

Geachte leden van college en gemeenteraad,

De VNG en het Veiligheidsberaad hebben samen afspraken gemaakt met het rijk om uit de opvangcrisis te komen en daar uit te blijven. Deze afspraken gaan zowel over de acute problemen als een structurele aanpak met bijbehorende financiële afspraken.

Het afgelopen jaar is de opvangcrisis in toenemende mate geëscaleerd. Het aantal opvangplekken voor asielzoekers was een jaar geleden al krap en het toenemende aantal vluchtelingen en nareizigers hebben de situatie nog nijpender gemaakt. De komst van Oekraïense ontheemden heeft deze situatie nog lastiger gemaakt.

Hoewel veel gemeenten al langere tijd voldoen aan hun taakstelling op het gebied van de huisvesting van statushouders, neemt het aantal statushouders dat in de asielopvang verblijft nog steeds toe. Dit is onder meer het gevolg van een stijgend percentage positieve besluiten. De situatie op de woningmarkt maakt het echter uiterst moeilijk om, zonder extra maatregelen, alle statushouders, van een woning te voorzien. Met deze toename zien we ook dat de huidige financiën voor inburgering niet toereikend zijn.

Dit zorgt voor een ernstige opvangcrisis die de laatste maanden vooral zichtbaar is bij het aanmeldcentrum in Ter Apel. De standaarden die gelden voor opvang van asielzoekers die we met elkaar delen, en waaraan de Nederlandse overheid zich heeft gecommitteerd, worden niet meer gehaald.

Het VNG-bestuur is zich ervan bewust dat deze afspraken opnieuw veel vragen van gemeenten, in een tijd van krapte op de arbeidsmarkt en een enorme ambtelijke en bestuurlijke druk op diverse andere onderwerpen, zoals de opvang van Oekraïners, (jeugd)zorg, woningmarkt en stikstofcrisis, al voor zeer grote uitdagingen zorgen.

Voor het bestuur is de afweging geweest dat het hier gaat om een humanitaire noodsituatie waarin we een morele taak voor gemeenten zien, naast de wettelijke taak om statushouders te huisvesten en op weg te helpen in onze samenleving. En dat gemeenten er met deze afspraken financieel niet op achteruit gaan. Willen we het draagvlak in de samenleving voor de opvang van vreemdelingen behouden, dan zijn deze maatregelen nu meer dan ooit noodzakelijk.

Deze afspraken hebben alleen kans van slagen als alle partijen de gemaakte afspraken nakomen. Dat betekent ook dat alle gemeenten solidair moeten zijn en hun bijdrage moeten gaan leveren.

In deze ledenbrief gaan we in op:

- De inhoud van de afspraken
- Financiële aspecten
- Vervolg

De afgelopen maanden bent u diverse malen geïnformeerd over de ontwikkelingen op het terrein van opvang van vreemdelingen, meest recent in onze [ledenbrief](#) van 14 juli jl.

We zagen de afgelopen maanden de opvangcrisis toenemen, in plaats van afnemen, ondanks de verschillende maatregelen die door gemeenten en rijk waren genomen.

Oorzaken van de opvangcrisis

Oorzaken van deze opvangcrisis liggen maar beperkt in de iets verhoogde instroom. Daarbij speelt vooral dat het percentage positieve besluiten toeneemt omdat de instroom die er is, vooral komt uit bepaalde landen (Afghanistan, Syrië) en omdat er meer nareizigers zijn. Daarnaast blijft de uitstroom door terugkeer achter, onder ander door corona.

Het effect van relatief meer positieve besluiten is dat er meer statushouders in de opvang komen dan de taakstelling die gemeenten hebben. Op dit moment is ruim 1/3^e van de mensen in opvanglocatie statushouder: 16.000 van bijna 45.000. Gemeenten voldoen gezamenlijk over de afgelopen 12 maanden aan hun taakstelling maar hebben nog een kleine achterstand (uit coronatijd) van zo'n 1.800 statushouders. Met andere woorden: de gegeven taakstelling was (en is) eigenlijk te laag. De situatie op de woningmarkt bemoeilijkt uiteraard snelle huisvesting, ook omdat alle aandachtsgroepen hier evenveel recht op hebben. Dit vraagt dus om extra maatregelen.

Door het stijgend beroep op opvangplekken zijn er in totaal te weinig opvanglocaties. Dit wordt nog versterkt door de Oekraïne-opvang waarvoor ook vaak locaties worden benut die anders mogelijk geschikt zouden zijn geweest voor asielopvang.

Tot slot is een oorzaak van de huidige opvangcrisis dat er in het verleden politieke keuzes zijn gemaakt rond op- en afschalen bij instroom en in de financieringssystematiek van het Centraal Orgaan opvang Asielzoekers (COA). Bij een lagere instroom na 2016 is er voor gekozen om locaties af schalen. Bij een toenemende instroom is het vervolgens erg lastig om op korte termijn voldoende passende locaties beschikbaar te hebben. De hogere instroom viel samen met een crisis op de woningmarkt en de oorlog in Oekraïne en die combinatie maakt het snel beschikbaar hebben van passende locaties nog lastiger.

Kern van de afspraken

In de nu gemaakte afspraken worden voor de korte termijn maatregelen genomen die de druk op Ter Apel moeten verlichten en die goede opvang mogelijk maken. Parallel wordt gewerkt aan versnelde huisvesting van statushouders, zodat de vraag naar opvangplekken voor asiel afneemt. Voor de structurele situatie wordt de [Uitvoeringsagenda Flexibilisering Asielketen](#) zo snel mogelijk geïmplementeerd. Het kabinet werkt aan regelgeving die gemeenten een wettelijke taak geeft voor het beschikbaar stellen van opvanglocaties. Daarnaast komt het kabinet uiterlijk 1 oktober a.s. met

uitvoeringsplannen voor de instroom, doorstroom en uitstroom in de asielketen, inclusief de middelen. Hierin wordt ook duidelijk gemaakt “hoe we ervoor zorgen dat de doelgroep die niet mag blijven ook daadwerkelijk en zo snel mogelijk vertrekt.”

Voor de VNG is essentieel dat er voldoende middelen komen om alle taken uit te kunnen voeren, zowel voor gemeenten en Veiligheidsregio's als voor uitvoeringsorganisaties als COA en Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND). Zowel incidenteel als structureel (o.a. uitvoeringskosten en kosten onderwijsroute Wet inburgering). Hierover zijn afspraken gemaakt.

Toelichting op de afspraken

Zeer korte termijn

Essentieel is dat per direct de druk op Ter Apel wordt verlicht, dat alle asielzoekers een onderdak en dat de situatie voor medewerkers van COA, IND, maatschappelijke organisaties en veiligheidsorganisaties (zoals politie, marechaussee, beveiliging en veiligheidsregio) werkbaar wordt en de rust kan terugkeren voor omwonenden. Hiervoor wordt zo snel mogelijk een extra locatie ingericht (buiten de gemeente Westerwolde) van waaruit mensen gecontroleerd naar Ter Apel kunnen komen en zich daar kunnen inschrijven.

Korte termijn (komende 4 maanden) “uit de crisis komen”

Aan de kant van gemeenten wordt het aantal crisisnoodopvangplekken opgehoogd, van 225 naar in totaal 450 plekken per Veiligheidsregio. De Veiligheidsregio's coördineren dit. Tegelijk komt er een plan, dat uiterlijk 1 oktober 2022 klaar moet zijn, voor de afbouw van deze crisisnoodopvangplekken dan wel de overname van de crisisnoodopvang door COA. De crisisnoodopvang door gemeenten wordt uiterlijk 1 januari 2023 beëindigd of zoveel eerder als mogelijk.

Essentieel is een verhoogde uitstroom van statushouders uit de opvang. De taakstelling voor de tweede helft van 2022 bedraagt 13.500 maar nu al is bekend dat de taakstelling voor de eerste helft van 2023 op minimaal 20.000 zal liggen. Samen met de achterstand van een kleine 1.800 statushouders (uit coronatijd) zijn er in de periode van 1 juli 2022 tot 1 juli 2023 waarschijnlijk zo'n 35.000 mensen te huisvesten (het exacte aantal is uiterlijk 1 oktober bekend). Daarvan zijn de afgelopen maanden, sinds 1 juli, al bijna 4.200 mensen gehuisvest. Onlangs is gemeenten gevraagd om de taakstelling versneld uit te voeren en binnen 6 weken 7.500 mensen te huisvesten. Veel gemeenten zijn hier voortvarend mee aan de slag gegaan, maar het aantal is helaas nog niet gehaald.

Afgesproken is om in 2022 ook vooruit te lopen op de taakstelling van 2023 en in totaal 20.000 mensen te huisvesten. Dit kan door mensen regulier te huisvesten, gebruik te maken van de Hotel- en accommodatieregeling (HAR), een (regionale) tussenvoorziening te realiseren, versneld in te zetten op flexibele bouw of door een iets hoger percentage corporatiewoningen aan statushouders toe te wijzen. Via de Provinciale Regietafels zal hier zo snel mogelijk op worden ingezet, en we roepen alle gemeenten op hun wettelijke taak hier op te pakken door eventuele achterstanden weg te werken en hun taakstelling voor 2022 te realiseren. Daarnaast verzoeken we gemeenten met klem een voorschot op volgend jaar te nemen.

We vragen hierbij ook aandacht voor de huisvesting van AMV-ers met een status, waarbij de begeleiding door Nidos wordt verzorgd. Hiervoor zijn per direct circa 350 eengezinswoningen noodzakelijk om deze kinderen een veilige en humane opvangsituatie te kunnen bieden; bekostiging en exploitatie loopt via Nidos. Daarnaast komt voor de verlengde opvang, huisvesting en begeleiding van meerderjarige AMV-ers vanaf hun 18^e tot hun 21^e vanaf 2023 structureel per jaar 40 miljoen beschikbaar; dit loopt via Nidos. Voor 2022 was al in een incidentele financiering voorzien.

Met de huisvesting van statushouders komt ook een hoger aantal inburgeraars in de gemeente. De middelen die hiervoor beschikbaar zijn (o.a. uitvoeringskosten en kosten onderwijsroute Wet inburgering) worden daarom in 2022 en de komende jaren opgehoogd en gemonitord.

Structureel, “uit de crisis blijven”

Twee jaar geleden hebben we met het kabinet samen de visie op de flexibilisering van de asielketen vastgesteld en vorig jaar de Uitvoeringsagenda Flexibilisering Asielketen daaraan toegevoegd. Tot op heden is deze Uitvoeringsagenda nog niet praktisch ter hand genomen, maar in deze afspraken wordt erin voorzien dat deze nu echt wordt opgepakt. Belangrijke onderdelen in deze agenda zijn het realiseren van drie extra aanmeldcentra (gvl's) verspreid over het land met daaromheen kleinschaliger locaties, een stelsel van regionale opvanglocaties (ROL's), een aantal sobere opvanglocaties voor veiligelanders en per provincie opvanglocaties voor AMV-ers. Alleen op deze manier kunnen we de lasten goed verdelen en draagvlak bij inwoners behouden. We zullen dus via de Landelijke Regietafel bewaken dat deze afspraken nu echt worden gerealiseerd.

Om deze agenda blijvend te realiseren is een passende financiering van de betrokken uitvoeringsorganisaties zoals COA en IND, maar ook partnerorganisaties als NIDOS voor de opvang en begeleiding van AMV-ers, noodzakelijk. Hierover zijn afspraken gemaakt.

Er zal zeer waarschijnlijk een wettelijke taak komen voor gemeenten om opvanglocaties beschikbaar te stellen (geëxploiteerd door het COA). De VNG is hierover met het rijk in gesprek en zal een uitvoerbaarheidstoets uitvoeren.

Financiën

Het kabinet heeft gemeenten in grote financiële onzekerheid gebracht door in het coalitieakkoord op te nemen dat per 2026 een andere financieringssysteem voor gemeenten zal worden ingevoerd. De financiële vertaling hiervan betekent dat gemeenten hun inkomsten uit het gemeentefonds per 2026 fors zien teruglopen – inmiddels ook wel ‘het ravijn’ genoemd. De Algemene Ledenvergadering heeft op 29 juni jl. in de resolutie *‘zekerheid over structurele financiën’* uitgesproken dat het kabinet uiterlijk op Prinsjesdag duidelijkheid moet geven over de financiële ruimte voor gemeenten vanaf 2026. In de resolutie staat ook dat *‘uitsluitend afspraken gemaakt kunnen worden over de maatschappelijke opgaven als door het kabinet wordt toegezegd dat ‘het ravijn 2026 en verder’ wordt gedicht’*.

Hoewel er ook over dit onderwerp gesprekken met het kabinet zijn geweest, is hierover op dit moment nog geen duidelijkheid ontstaan. Het VNG-bestuur betreurt dit, maar vindt dat er op grond van morele en humanitaire overwegingen nu toch afspraken gemaakt moesten worden over de aanpak van de opvangcrisis.

De resolutie en de bredere financiële problematiek van gemeenten is door de VNG consequent ingebracht in de gesprekken over het maatregelenpakket voor asiel en migratie. Uitgangspunt was dat alle (extra) reële kosten zouden worden vergoed en dat het pakket de financiële druk op gemeenten niet nog verder mag vergroten. Naar de mening van het VNG-bestuur is aan dit uitgangspunt voldaan.

De basisafpraak is dat gemeenten alle kosten vergoed krijgen voor de werkzaamheden die ze moeten doen.

Voor veel taken zijn al bestaande geldstromen; die worden soms in het kader van deze afspraken opgehoogd met de afspraak de werkelijke kosten te monitoren en eventueel daarna verder aan te

passen. Dit geldt bijvoorbeeld voor de middelen die beschikbaar zijn voor inburgering, zowel de uitvoeringskosten als de trajectkosten in het kader van bijvoorbeeld de onderwijsroute. Daarvoor wordt nu € 90 miljoen beschikbaar gesteld, verdeeld over drie jaar.

Het risico van de onrendabele toppen bij flexibele bouw wordt door het kabinet opgevangen, hiervoor is nu al € 100 miljoen beschikbaar. Daarnaast is er ondersteuning vanuit het ministerie van BZK (bijvoorbeeld bij juridische aspecten en inkoop van flexibele woningen) via de taskforce Versnelling tijdelijke huisvesting. U kunt de taskforce bereiken via info@realisatiehuisvesting.nl. Daarnaast zijn er al diverse bestaande regelingen die gemeenten kunnen gebruiken voor tijdelijke huisvesting en tussenvoorzieningen.

Voor de aanpak van overlastgevende asielzoekers komen meerjarig projectmiddelen (€ 15 miljoen per jaar).

De kosten van gemeenten en Veiligheidsregio's in het kader van de crisishulp worden volledig vergoed (te declareren bij COA) en er komt een structurele investering opbouwend naar € 83 miljoen per jaar voor de structurele verbetering van de crisisorganisatie van de Veiligheidsregio's.

Tot slot

Komende week organiseert de VNG enkele webinars waarin we nader ingaan op de afspraken en waar u eventuele vragen kunt stellen.

Op dinsdag 30 augustus om 17.00 uur is er een digitale bijeenkomst voor bestuurders. Zij hebben gelijktijdig met deze ledenbrief een uitnodiging hiervoor ontvangen. Mocht dit niet het geval zijn, dan kunt u contact opnemen met Jade Beijer (Jade.Beijer@VNG.NL).

Op woensdag 31 augustus om 13.00 uur is er een digitale bijeenkomst voor ambtenaren. Via het VNG Oekraïne netwerk is daarvoor een uitnodiging verzonden. Deze komt ook op het forum Asiel te staan.

Beide webinars kunnen worden terug gekeken op het VNG Forum Asiel.

Vragen kunt u ook stellen via helpdeskasielopvang@vng.nl.

Met vriendelijke groet,

Vereniging van Nederlandse Gemeenten

L.K. Geluk
Algemeen directeur